

УДК 82-09(477)

Мазурик К.В.

ЖАНР ХУДОЖНЬОЇ АВТОБІОГРАФІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ (на матеріалі творчості П. Куліша та Т. Шевченка)

Стаття присвячена дослідженню типологічних ознак жанру художньої автобіографії як оригінальної форми еголітератури в системі національного письменства другої половини ХІХ ст., компаративному аналізу жанру в творчому доробку Т.Шевченка та П.Куліша. Висвітлено рівень авторської суб'єктивності, мотиваційні чинники, форми нарації та способи репрезентації авторського «я».

Ключові слова: *художня автобіографія, еголітература, саможиттєпис, авторська суб'єктивність, нарація, сповідальність, психологізм.*

На сучасному етапі літературознавчої науки актуальним залишається дослідження жанрових різновидів автобіографічної прози. В національному літературознавстві, на відміну від західної науки, в якій вивчення жанрової природи і поетики автобіографічних творів останнім часом увійшло в традицію і стало одним з пріоритетних напрямків, автобіографічні тексти українських письменників залишаються маловивченими. Окрім декількох історико-літературних праць, присвячених вивченню історії і розвитку автобіографічних жанрів в українській літературі (А. Цяпи, Т. Черкашиної, І. Констанкевич, О. Климчук), причому здебільшого присвячені автобіографіці ХХ – початку ХХІ ст., у вітчизняному літературознавстві практично відсутні теоретичні праці з означених проблем. Отже, наукове дослідження різноманітних жанрових модифікацій автобіографічних текстів є актуальним для сучасного літературознавства.

Одним з перших питань, що постають перед дослідником при вивченні автобіографічних текстів, є питання про специфіку провідного жанру літературної автобіографіки – художньої автобіографії, її типологічних ознак, історії розвитку та модифікацій.

Метою статті є вивчення типологічних ознак художньої автобіографії другої половини ХІХ ст. на основі компаративного аналізу творів «Жизнь Куліша» та Пантелеймона Куліша та «Автобіографія» Тараса Шевченка.

Теоретичні обґрунтування жанру художньої автобіографії належить французькому науковцю Ф. Лежену, який визначив канонічні ознаки автобіографії як жанру: «ретроспективна прозаїчна оповідь реальної людини, яка розповідає про власне існування, роблячи особливий акцент на історії

своєї особистості», переважно хронологічна послідовність викладу: настанова на правдивість у розповіді про своє життя (т.з. «автобіографічний пакт»); стандартизованість заголовків, що містять назви понять простору або часу; стереотипність лексичних сполучень, образних формул; наявність елементів «автокомунікації», що виявляється, зокрема, у зверненнях до самого себе; важлива роль «чужого слова», «іншого» у формуванні образу «я»; репрезентація автора переважно монологічними текстами в умовах непрямого відстроченого спілкування [7].

Визначення Ф. Лежена сучасні літературознавці дещо доповнили й уточнили. Аналіз дефініцій терміну автобіографія в науковій літературі [Г. Гюсдорф, П. Ікін, Ф. Лежен, Н. Ніколіна, Л. Сердійчук, Р. Фолкенфлік, А. Цяпа, Т. Черкашина та ін.] дає підстави виокремити спільний, визначальний компонент її жанрової структури: в основі автобіографії лежить ретроспективна оповідь автора про самого себе.

Історію становлення жанру автобіографії в українській літературі, в основі якої авторська самопрезентація, що реалізується через оповідь про власне життя, пов'язують з твором Володимира Мономаха «Повчання дітям». Але верифікація цього жанру у статусі художньої автобіографії відбувається в творчості Тараса Шевченка та Пантелеймона Куліша.

Власне, утвердження жанру автобіографії в українській літературі ХІХ ст. пов'язують з іменем Тараса Шевченка. Саме з його автобіографічного нариса, надрукованого 1860 року в петербурзькій газеті «Народное чтение» у вигляді листа до редактора О.О. Оболонського, розпочалася історія художньої автобіографії в новій українській літературі. Метою написання й оприлюднення цього тексту було «сприяння боротьбі за прискіпшення царської реформи, для якої голос популярного в цілій імперії бувшого кріпака Шевченка був дуже актуальний» [1, с. 8]. Як зазначає автор листа, «моя собственная судьба, представления в истинном свете, могла бы привести не только простолюдина, но и тех., у кого простолюдин находится в полной зависимости, на размышления, глубокие и полезные для обеих сторон» [10, с. 195].

Цей крок Тараса Шевченка був мотивований не тільки загальним прагненням скасування кріпацтва, а й чинниками особистого характеру – його брати Йосип і Микита й сестра Ярина все ще лишалися кріпаками («...Тем более для меня ужасно, что мои родные братья и сестра, о которых мне тяжело было вспоминать в своем рассказе, до сих пор – крепостные. Да, милостивый государь, они крепостные до сих пор!» [10, с. 200]). Тож основною метою написання й оприлюднення цього листа було показати, наскільки кріпацтво принижує і змушує страждати людину (а отже –

суперечить самій її природі), чому й були підпорядковано все: добір біографічних фактів (серед яких дрібницям іноді відводиться більше місця, ніж, здавалося б. знаменним для життя автора подіям; але саме через такі дрібниці автор прагне показати грандіозну трагедію селянства, «окутого кайданами» кріпацтва), манера викладу, художні деталі та ін. Подібна сповідь відомої людини не могла не викликати резонансу в суспільстві, адже мала показати, що кріпаки так само відчують і для них не чужим є прагнення прекрасного, але їхній соціальний статус закриває будь-які можливості реалізації свого інтелектуального та творчого потенціалу. Лише завдяки звільненню Тарас Шевченко став членом (а згодом й академіком) петербурзької Академії Мистецтв, тож його розповідь мала змусити читачів замислитися: скількох митців і мислителів втратила імперія протягом існування кріпосницької системи? Автор, стверджуючи, що «история моей жизни составляет часть истории моей родины» [10, с. 195], підносить до високого ступеня узагальнення, роблячи свою розповідь про роки кріпацтва не історією життя окремої людини, а історією цілого суспільного прошарку.

Згодом, у 1885 році, стане відомою ще одна версія автобіографії Тараса Шевченка, яка матиме суттєві відмінності (в обсязі, манері викладу, повноті охоплення життєвих подій) від варіанту 1860 року. Вона надрукована в журналі «Киевская старина» Пантелеймоном Кулішем, який зазначив у короткому передньому слові: «В свое время издатель «Нового Чтения» обратился к Т.Гр. Шевченку с просьбой написать свою биографию для журнала, им издаваемого. Не будучи в состоянии написать ее так, как хотелось бы, он обратился за помощью ко мне и отдал мне свою рукопись. Я написал от его имени то, что напечатано, по его ободрению, в «Народном чтении», а недоконченная автобиография поэта лежала в моих бумагах, забытая мною, до 1885 года» [3, с. 431]. Про цю обставину Куліш згадував і раніше в приватному листуванні з О. Кониським. Останній звернувся у 1876 році з проханням передати автографи Шевченкових листів, оскільки саме писав біографію Кобзаря. П. Куліш між іншим у листі-відповіді зазначив: «Может быть, Вам не изветно, что автобиографический очерк, напечатанный первоначально в «Народном чтении», составлен мною... Так что не очень-то его придерживайтесь» [8, с. 133].

Порівняння двох текстів (варіантів Шевченкової автобіографії 1860 і 1885 років друку) дало підстави Є.Нахліку назвати Куліша співавтором Шевченкової автобіографії [9, с. 178]. Значно раніше дещо категоричніше висловився М.Павлик, який стверджував, що лист написав Куліш від імені Шевченка [Там само]. Згадані обставини утруднюють вирішення питання про те, чи можна автобіографічний нарис, поданий у листі до газету «Народное

чтение», вважати за автобіографію, а не за біографію, написану від імені Шевченка за його згодою та відповідно до поданої ним самим інформації власне життя.

Отже, той фрагмент, що подав Шевченко Кулішеві і який Куліш оприлюднив 1885 року, вирішивши, що це самодостатній твір, що вийшов з-під Шевченкового пера, у 1860 році зазнав суттєвої редакторської правки й на остаточному варіанті значною мірою позначилася Кулішева манера письма.

Початковий варіант автобіографії був написаний від третьої особи й охоплював події поетового життя від народження до повернення із заслання та отриманням роботи в Академії Мистецтв. Найбільше місця в ньому відведено оповіді про дитячі роки та ранню юність: дослідники пояснюють це усвідомленням того, що саме в ці роки відбувається формування особистості. Однак варто зауважити, що це зумовлено й антикріпосницьким спрямуванням нарису: дитинство і юність – роки, проведені Шевченком у кріпацтві (його викупили у віці 24 років). Згадує автор і про арешт та заслання, обмеження на друк, накладене цензурним комітетом тощо і лише побіжно – про творчі здобутки (на думку Ю. Луцького, це було зумовлено усвідомленням того, що цензура не пропустить усіх подробиць його життя [1, с. 9]). Варто відзначити гостру іронічність розповіді. Як зазначає П. Зайцев, «автобіографічний нарис під пером поета обернувся в гострий політичний памфлет, пересякнутий не лише гіркою іронією, але й злобною насмішкою над деспотично-кріпацьким режимом Росії» [5, с. 197].

Пантелеймон Куліш, до рук якого потрапив цей варіант, як професійний редактор, що багато років працював у галузі друкованого слова, не міг не усвідомлювати, яке враження на цензурний комітет може справити цей текст і до яких наслідків це могло б призвести. Тому саме потребою пройти цензурний контроль можна пояснити суттєві перероблення тексту, до яких вдався редактор, зокрема зміна тональності, вилучення деяких уривків, пом'якшення окремих місць розповіді. Куліш змінив орієнтири. Він позбавив текст іронічного начала, залишивши в ньому легкий гумор, надав розповіді трагічного звучання, увівши декілька емоційно напружених фрагментів (наприклад: «Когда вы прочтете эти строки, вы, я надеюсь, оправдаете чувство, от которого у меня сжимается сердце и коснеет рука» [10, с. 195]) та ін. Хронологічно Куліш обмежив нарис 1844 роком, коли Шевченко «удостоился звания вольного художника» [10, с. 199], викресливши розповідь про арешт, про заслання «без суда і слідства», «стожайшее запрещение писать и рисовать» та повернення з заслання. Така зміна зумовила звуження ідеологічного спрямування тексту: від критики всієї

системи до викриття лише одного з її аспектів – кріпацтва, що, загалом, не суперечило задуму, реалізації якого було підпорядковане написання листа – показати вплив кріпацтва на людину.

Розповідаючи про роки, коли він був кріпаком, Шевченко не тільки говорить про те, яких бід довелося натерпітися (про сирітство, поневіряння по «дядьках-спартанцях», які експлуатували працю хлопця, але так нічому його не навчили, про те, як «оборванный школяр-бродяга попал прямо в тиковую куртку, в такие же шаровары и наконец – в комнатные казачки» [12, с. 192], мандри «с обозом за своим дидычем в Киев, Вильно и в Петербург» та панські ляпаси), а й відверто зізнається й у вчинках доволі сумнівних – крадіжках. Не вилучає згадок про ці факти Шевченкової біографії і Куліш. Особлива увага до цих подробиць, які, здавалося б, можна було пропустити, зумовлена, з одного боку, прагненням показати, як розтліває кріпацтво моральність людини, стираючи межу між поняттями добре й погано, а з іншого – тим, що вкрадені дрібниці (книжечка з кунштниками, олівець та портрети історичних героїв) потрібні були хлопцеві не задля наживи, а щоб хоч якось наситити своє прагнення до знань та мистецтва.

Куліш значно розширює ту частину тексту, що присвячена кріпацьким рокам Шевченка. Як редактор, він розумів потребу пояснити певні реалії з життя кріпосних селян, які можуть бути незрозумілими читачам, а отже, вони не зможуть осягнути весь драматизм того, про що йдеться. Наприклад:

1885 рік	1860 рік
На осьмом году лишившись отца и матери, приютился он у дьячка в школе в виде школяра-попыхача. По многотяжком двухлетнем испытании, прошел он Граматку, Часословец и, наконец, Псалтырь. Дьячок, убедившись в досужестве своего школяра-попыхача, посылал его вместо себя читать Псалтырь по усопших крепостных душах, за что и платили ему десятую копейку яко поощрение [12, с. 192].	Лишившись отца и матери на осьмом году жизни, приютился я в школе у приходского дьячка в виде школяра-попыхача. Эти школяры в отношении к дьячкам то же самое, что мальчики, отданные родителями или иною властью на выучку к ремесленникам. Права над ними мастера не имеют никаких границ: они – полные рабы его. Все домашние работы и выполнение всевозможных прихотей самого хозяина и его домашних лежат на них безусловно. Предоставляю вашему воображению представить, чего мог требовать от меня дьячок – заметьте, горький пьяница – и что я должен был исполнять с рабской покорностью, не имея ни единого существа в мире, которое заботилось бы или могло заботиться о моем положении. Как бы там ни было, только в течении двухлетней тяжелой жизни в так называемой школе прошел я Граматку, Часословец и наконце Псалтырь. Под конец моего школьного курса дьячок посылал меня читать вместо себя Псалтырь по усопших крепостных душах и благоволил платить мне за то десятую копейку в виде поощрения [10, с. 195-196].

Тож подібні зміни, зроблені Кулішем у нарисі Шевченка, були пов'язані із тенденційністю твору, його антикріпосницьким спрямуванням, що зумовлювало потребу не тільки викласти основні віхи життєвого шляху колишнього кріпака, а й вплинути на емоції читачів, змусити їх співпереживати. З огляду на це Пантелеймон Куліш робить тональність автобіографії більш емоційною й інтимною, прагнучи показати читачам не тільки зовнішню, подієву сторону життя Шевченка, а й внутрішню, психологічну. Тому він вводить у лист і такі рядки: «Этот первый деспот, на которого я наткнулся в моей жизни, поселил во мне на всю жизнь глубокое отвращение и презрение ко всякому насилию одного человека над другим. Мое детское сердце было оскорблено этим исчадием деспотических семинарий миллион раз, и я кончил с ним так, как вообще оканчивают выведенные из терпения беззащитные люди, – мстью и бегством» [10, с. 196]. У такий спосіб Куліш розкриває психологічну мотивацію вчинків не лише Шевченка-дитини, а й загалом усіх тих кріпаків, як мстилися своїм поміщикам і тікали, показуючи, що це природня реакція людини на ті умови, у яких вона опинилася.

Крім того, Куліш вводить у текст діалогічні елементи (тому манера оповіді у відредагованому варіанті змінена – від першої особи), наприклад, апеляції до читачів, які спонукають замислитися над порушеною проблемою: «Предоставляю вашему воображению представить, чего мог требовать от меня дьячек – заметьте, горький пьяница...» [10, с. 195].

Насиченість листа, опублікованого 1860 року, подібними психологічними деталями зумовила і загальну його тональність, суттєву відмінну від заданої Шевченком. У ньому оповідач звертається до читачів із емоційною сповіддю, сповненою драматизму й усвідомленням жаху свого минулого, яке «кажется мне каким-то диким и несвязным сном» [10, с. 198]. Натомість у нарисі, опублікованому 1885 року, є лише безстороння розповідь про життєві події, яким лише зрідка дається оцінка, а розуміння пережитого горя знаходить вихід не через душевні звиряння, а через гірку іронію, спрямовану на його винуватців.

Тож працюючи над текстом автобіографії Шевченка, П. Куліш значною мірою надав йому рис, що були властиві художнім автобіографіям того часу – сповідальності, прагнення показати внутрішнє, психологічне життя, означено-особової манери викладу (від першої особи) та ін. Значною мірою це було спричинено впливом автобіографій Ж.-Ж. Руссо та Й.-В. Гете, які були йому добре відомі, «Сімейної хронічки» С. Аксакова, згадка про якого є і в самому листі тощо. Проте, пишучи власну автобіографію («Жизнь Куліша»), він виходить уже з інших принципів письма, що можна пов'язати,

з одного боку, з іншою метою її створення, а з іншого – потребою писати про самого себе.

Метою Куліша, що спонукала його до написання «Жизні Куліша», було створення образу власного «я» як можливого культурного провідника нації. Непослідовність у політичних симпатіях мала наслідком поступову ізоляцію «Гарячого Куліша», яка спонукала його виступити на самозахист, знярядям якого він обрав автобіографію. У такий спосіб Куліш отримав можливість подати власне бачення своїх взаємин з громадами, розповісти про свій стосунок до діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, про ставлення до російського уряду та ін., тобто одночасно «виправдати» себе (або, що більше підходить до Кулішевої особистості – розкрити очі на себе «справжнього») і перед ідейними сподвижниками, і перед російським урядом. Та варто зауважити, що це і чергова спроба з'ясувати причину та природу власної життєвої драми, яку, однак (як зауважує С. Єфремов) сам Куліш так і не спромігся зрозуміти, хоча виразно відчував. Тієї драми, про яку дослідник писав: «...Змістом життєвої драми Куліша й був ... повсякчасний, хронічний, не пригашуваний, а все більш і більш розпалюваний та роздмухуваний і до останньої міри одчуження й навіть ворожнечі доведений конфлікт Куліша з громадою. Сам Куліш на це дивився з погляду особистого: я – герой, а то, мовляв, дрібнота, натовп дурноголовий; я навіть у помилках і хитаннях почувуюсь на справедливості, а ті, з натовпу, винні навіть тоді, коли за помилками моїми йдуть» [4, с. 6]. Очевидно, що неможливість порозуміння із громадою, яку він відчував себе в праві вести як культурний лідер, але яка із пересторогою ставилася до нього, не могла не завдавати Гарячому Кулішеві внутрішнього болю і стала ще одним чинником написання автобіографії. Адже основне призначення такого тексту – показати себе таким, яким сам себе бачиш, яким, можливо, і не є, але прагнеш бути в очах інших людей. Ю.Луцький з цього приводу зазначає: «Йому [Кулішеві] треба було написати певну “апологію” власного життя перед українською громадою. Рівночасно він мав намір зафіксувати там ті події українського національного відродження, в яких він брав участь» [1, с. 9]. Видання «Жизні Куліша» справило бажаний ефект: значною мірою сприяло його популяризації та зростанню авторитета серед української громади.

Манера написання Кулішевої автобіографії суттєво відмінна від тієї, у якій він відредагував лист Шевченка до «Народного чтения» і ближча до варіанту, написаного самим Шевченком. У «Жизні Куліша» письменник надає творі форму гри з читачем, розповідати про себе як про іншу людину, котра, до того ж, виявляє себе в тексті зрідка і тільки в першій особі

множини. Таке дистанціювання створює враження відчуженості, безособовості, що зумовлено прагненням Куліша нав'язати читачеві думку про об'єктивність поданих суджень та оцінок. Позиціонуючи себе як самовідданого працівника на культурницькій ниві, П. Куліш у своїх листах і писаннях постає як «не тільки аналітик, а і провідця, організатор, прокладач шляху... Він пропонує, він застерігає, він кличе, радить, наказує, вимагає, втручається, картає, загрожує. Як ветхозавітний пророк, він один знає правду, путь спасіння й майбутнє. Але він також і вчитель, що дає своїм адресатам конкретні настанови, навіть конкретні завдання...» [11]. Це позначилося і на особливостях написання автобіографії, у якій Куліш часто вдається до менторського тону («Чиніте суд по правді, безневинного обороняйте, хижакові злої волі вкорочуйте: то й буду вам приятелем, і синій ваш мундир буде у мене в очу найкращий» [8, с. 255]).

Прагнучи пролити світло на глибинні особливості власної натури, розповісти про події, вчинки й переживання, які часто лишалися (або так вважав сам Куліш) поза кадром загальної уваги, і головне – показати себе таким, яким він гаряче прагнув стати, Куліш все ж не надав твору тієї інтимності й сповідальності, яка притаманна автобіографіям Ж.-Ж. Руссо, А. Сен-Сімона, Й. Гете та ін., і якої він надав відредагованому автобіографічному листу Кобзаря. Редагуючи Шевченка, він намагався у невеликому за обсягом творі подати глибокий аналіз психологічних та емоційних станів. Натомість у значно більшій за обсягом «Жизні Куліша» таких душевних зв'язань немає. Куліш розумів потребу винести на загальне внутрішнє життя людини, яка зазнала кріпацтва, щоб показати наскільки це противно людській природі і яких глибоких страждань завдає, однак у своїй автобіографії «вивертати» на загальне власне психічне життя не став. Тому його душевні порухи, особливості характеру та психологічну мотивацію вчинків читач має прочитувати між рядків. Вони виявляються в самому факті звернення до автобіографічного жанру, у манері оповіді, у художніх деталях, і лише подекуди – в поодиноких оцінках себе, наприклад: «Велике трудолюб'є, великі праці і розгардіяш, високі думки і хлоп'ячу пустоту, жадобу грошей і недбалу щедрість у його можна було вважати не в той самий тиждень, а в один той самий день» [6, с. 261]. Напевно, відсутність глибинного психологічного самоаналізу можна пояснити особливостями психічної організації Куліша, про які С. Єфремов доволі категорично писав: «Без пози Куліш не міг бути, навіть у своїй тяжкій самотності, навіть із самим собою на самоті, навіть у щоденнику» [4, с. 22]. Саме ця поза «гордої самотності десь на горі» не давала йому виставити на показ своє внутрішнє

життя, емоційні порухи й переживання, про які він легко писав від імені Шевченка.

Отже, оприлюднений 1885 року варіант автобіографії, написаний самим Шевченком, та «Жизнь Куліша», попри певні суто зовнішні невідповідності канонам (як, наприклад, манера нарації), за своєю суттю є художніми автобіографіями, які заклали цього жанру в жанровій системі української літератури. Суттєвою відмінністю цих творів, окрім обсягу, мови написання та художніх прийомів, до яких вдавалися письменники, є мотивація їх написання. Якщо у Тараса Шевченка вона пов'язана з активною громадянською позицією автора – була ще однією формою його протесту проти існуючої авторитарної системи, оскарження аморальності кріпацтва, то П. Куліш керувався тими ж мотивами, які спонукають до написання саможиттєпису більшість його сучасних письменників, – розкрити правду (або те, що вони вважають чи хочуть, аби вважали за правду) про себе та свою діяльність.

Виходячи із вище зазначеного, виділяємо такі типологічні риси художньої автобіографії другої половини ХІХ ст. як: жанрова гібридність (поєднання однак художньої та документальної літератури); презентація особистих авторських психологічних інтенцій у їх самомотиваціях, автохарактеристиках, сповідях, апологіях. Обов'язковими провідними ознаками цього виду еголітератури означеного періоду є: ідентичність автора, оповідача та героя, взаємодія та протиріччя яких створюють уявлення про особистість, «я», індивідуальність автобіографа; інформація та події, що стосуються автора, мали чи могли мати місце в його житті (реальні події, незалежно стосуються вони приватного чи суспільного життя); віра автобіографа у те, що він стверджує; ретроспективність оповіді; сюжет становить хронотоп особистого життя письменника, історії становлення його особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автобіографії видатних українців ХІХ століття / за ред. Ю. Луцького. – Нью-Йорк : Вид. Укр. Вільної Академії Наук у США, 1989. – С. 57–113.
2. Автобиография Т.Гр. Шевченка, писанная для «Народнаго Чтенія» // Киевская старина. – 1885. – Кн.11. – С. 431-435.
3. Гринченко Б. П.А. Кулишь : біографическій очеркъ / Б. Грінченко. – Чернігів : Типографія Губернського Земства, 1899. – 43 с.
4. Єфремов С. Без синтезу : До життєвої драми Куліша / С. Єфремов. – К. : З друкарні Української Академії наук, 1924. – 22 с.
5. Зайцев П. Дві автобіографії Т.Шевченка // Повне видання творів Тараса Шевченка. – Чікаго, 1962. – Т.5. – Чікаго, 1962– С. 190–201.

6. Куліш П. Жизнь Куліша / П.Куліш // Твори : у 2 т. – К. : Наукова думка, 1994. – Т.1. – С. 234-265.
7. Лежен Ф. Когда кончается литература? / Беседа с Еленой Гальцовой от 28 октября 2000 г. / [Электронный ресурс] Филипп Лежен // Режим доступа: <http://www.item.ens.fr/index.php?id=223451>
8. Лист П.О.Куліша до О.Я.Кониського від 18 листопада 1875 р. // Побірченко Н. Життя і постать Пантелеймона Куліша у листуванні, спогадах сучасників та шанувальників : в 3-х т. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Т.3. – 2010. – С. 133.
9. Нахлік Є.К. Пантелеймон Куліш : Особистість, письменник, мислитель : у 2 т. / Нахлік Є.К. / НАН України. Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Літературознавчі студії». Вип. 11/12; Міжнар. фонд Пантелеймона Куліша. – К. : Український письменник, 2007. –Т.1: Життя Пантелеймона Куліша : Наукова біографія. – [вип.11]. – 463 с.
10. Письмо Т.Гр. Шевченка к редактору «Народного чтения» / Т.Г.Шевченко // Повне зібрання творів : у 12 томах / редкол. М.Г. Жулинський (гол.) та ін. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 5. : Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записки народної творчості. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 194–200.
11. Шевельов Ю. Кулішеві листи і Куліш у листах [Електронний ресурс] / Ю. Шевельов. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com>
12. Шевченко Т.Г. Автобіографія / Т.Г.Шевченко // Повне зібрання творів : у 12 томах / редкол. : М.Г. Жулинський (гол.) та ін. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 5.: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Букварь южнорусский». Записки народної творчості. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 191-193.

Статья посвящена исследованию типологических признаков жанра художественной автобиографии как оригинальной формы эголитературы в системе национального литературы второй половины XIX в., Компаративном анализа жанра в творчестве Т. Шевченко и П. Кулиша. Освещены уровень авторской субъективности, мотивационные факторы, формы наррации и способы репрезентации авторского «я», украинских писателей.

Ключевые слова: *художественная автобиография, эголитература, жизнеописание, авторская субъективность, наррация, исповедальность, психологизм.*

The article is dedicated to the typological features of genre fiction autobiography as the original form egoliterature system of national literature of the second half of nineteenth century, comparative analysis of the genre in creative works of T. Shevchenko and P. Kulish. Analyzed the subjectivity level of the author, motivational factors, narration forms and representation ways of the author's "I".

Keywords: *artistic autobiography egoliteratura, autobiographical, author subjectivity, narrative, confessional, psychology.*